

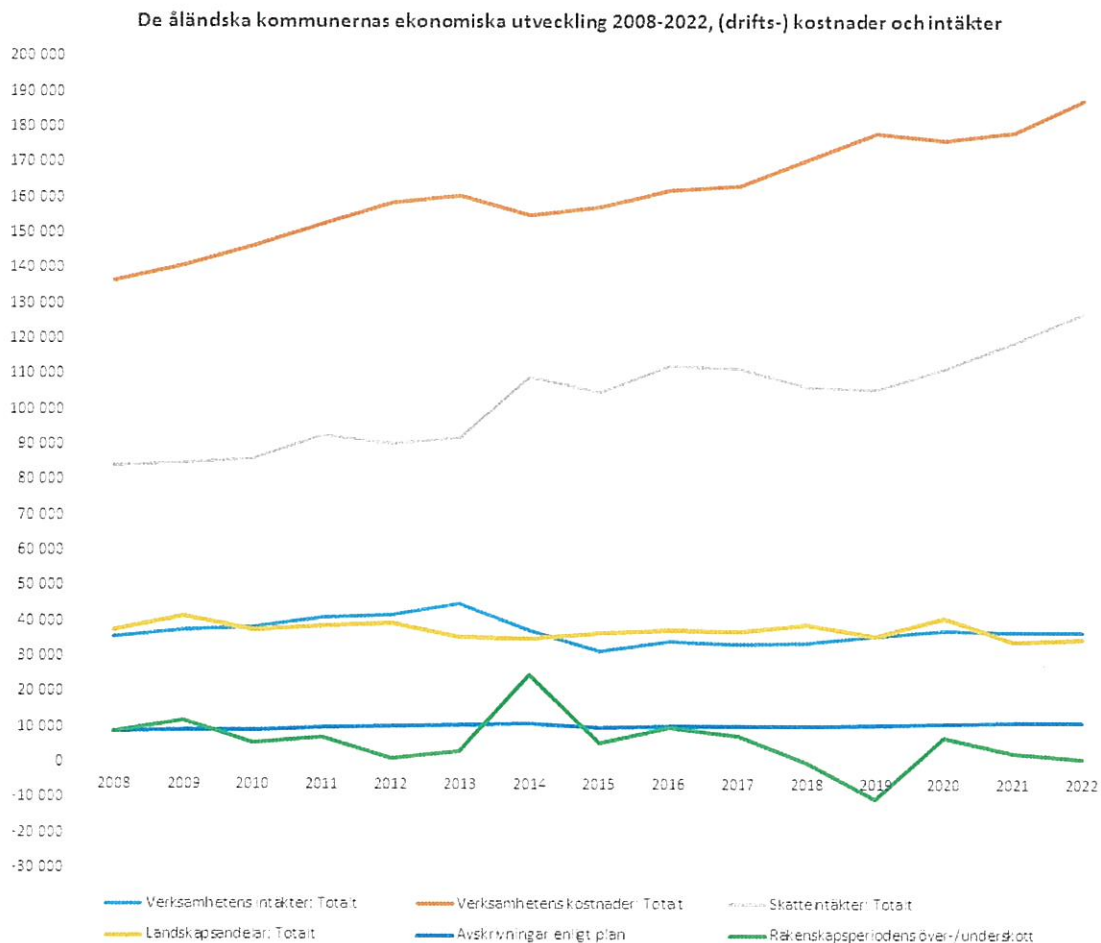
Ålands landskapsregering

HÄLFTEN AV ÅLANDS KOMMUNER BEFINNER SIG PER DEFINITION I EKONOMISK KRIS ÅR 2023

Måndag 23 oktober samlades representanter för åtta ekonomiskt utsatta kommuner för ett krismöte i lagtingets auditorium. Bakgrunden består i det faktum att hälften av Ålands kommuner nu är i kris.

Beaktat de åländska kommunernas bokslut för år 2022 befinner sig nu fem kommuner i ekonomisk kris och tre till är på snabb väg dit, enligt kriterierna i den tidigare föreslagna kriskommunlagen. Lagen om kriskommuner förverkligades aldrig, men det i sig förtar inte förekomsten av kris i kommunerna.

År 2008 trädde det förra landskapsandelssystemet i kraft. Investeringsanslagen slopades helt och driftsanslagen ökade i stället markant, med den uttalade målsättningen att kommunerna skulle garanteras tillräckligt driftsstöd och resultat, för att kunna spara ihop till kommande investeringar.

Enligt ovanstående graf har sedan dess kommunernas kostnader ökat kraftigt medan landskapsandelarna stått helt stilla i snart 15 års tid, varvid kommunernas resultat och förutsättningar rasat.

Åren 2008–2022 ökade kommunernas kostnader med över 51 miljoner euro (37 %), delvis som följd av utökade och fördyrande lagkrav på den välfärdsservice som kommunerna har att tillhandahålla. Då även befolkningen vuxit är dock kostnadsutvecklingen per invånare lägre än inflationen (24 resp 33 %).

Skatteintäkterna har ökat (43 ME, 52 %) genom höjda skattenivåer och en växande befolknings ökade beskattningsbara inkomster, men det täcker inte kostnadsökningarna då landskapsandelarna alltså stått stilla under hela perioden – med variationer från år till år men inom intervallet 35–40 ME.

Kommunernas kostnader har därmed ökat mer än de sammanlagda landskapsandelarnas totala storlek och det finns nu ett finansieringsgap om cirka 10 ME, som enligt finansieringsprincipen borde ha kompenseras kommunerna genom ett landskapsandelssystem som enligt lag ska följa kostnadsutvecklingen inom de uppgifter man ålagt kommunerna att sköta; den kommunala basservicen.

Nedan en förenklad sammanställning över landskapsregeringens och kommunernas kostnads- och intäktsutveckling jämte förändringar i landskapsandelarnas andel av desamma under perioden.

Kommunerna	2008	2015	2022	förändr €	förändr %
Verksamhetens kostnader (brutto)	-136 719	-157 457	-187 916	51 197	37 %
Landskapsandelar	37 637	36 878	35 435	-2 202	-6 %
Skatteintäkter	84 217	105 220	127 660	43 443	52 %
Landskapet (LR, ej underlyd myndigheter)	2008	2015	2022	förändr €	förändr %
Verksamhetens kostnader (brutto)	-168 698	-178 550	-222 136	53 438	32 %
Skatter och intäkter av skattenatur	238 669	238 417	298 258	59 589	25 %
Landskapsandelarnas andelar av...	2008	2015	2022	förändr %-enh	förändr %
av kommunernas kostnader	28 %	23 %	19 %	-9 %	-32 %
av landskapets kostnader	22 %	21 %	16 %	-6 %	-28 %
av landskapets intäkter av skattenatur	16 %	15 %	12 %	-4 %	-25 %

Under perioden ökade landskapets intäkter i form av "klumpsumman" (skatter och intäkter av skattenatur) med 60 ME (25 %), helt utan att kommunernas välfärdsservice fått del av den ökningen.

Allt detta alltså medan både landskapsregeringens och kommunernas årliga kostnader var för sig ökat med mer än 50 ME, och landskapets andelar stått still med variationer inom intervallet 35–40 ME/år.

Landskapets andelar av kommunernas kostnader har minskat med 32 % och deras andel av LR:s kostnader har minskat med 28 %. Andelarnas andel av erhållen "klumpsumma" har minskat med 25 %.

KRISKRITERIERNA, PÅ ÅLAND OCH I FINLAND

I det tidigare förslaget till landskapslag om kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi på Åland, den så kallade kriskommunlagen (se [lagförslaget](#)), föreslogs tre olika nyckeltal utgöra kriskriterierna:

1. Ackumulerat underskott i balansräkningen (ensamt)
2. Årsbidrag i förhållande till avskrivningar mindre än 100 % på tre års genomsnitt (och)
3. Soliditetsgrad under 50 % (tillsammans med kriterium 2)

Handwritten signature

I riket återfinns i princip motsvarande kriterier i [kommunallagen \(8.2.2019/175\) 118 §](#) "Utvärderingsförfarandet i fråga om kommuner som har en speciellt svår ekonomisk ställning". De tre ovannämnda åländska kriterierna är inte exakta men likartade. Lagen omfattar även följande kriterier:

- Kommunens inkomstskattesats är minst 2,0 procentenheter högre än den vägda genomsnittliga inkomstskattesatsen för alla kommuner
- Skuldbördan per invånare är 50 % större än det viktade snittet för samtliga kommuner

Dessa två nyckeltal är inte fullt tillämpbara i en åländsk kontext, men ändå relevanta att snegla på.

På Åland har **fyra kommuner** skattesatser mer än två procentenheter högre än det åländska snittet och **fyra kommuner** har skuldbörda mer än 50 % högre än det åländska snittet. Skulle rikets kriskriterier tillämpas på Åland skulle vi ha åtta kommuner i kris, varav fem i akut behov av stöd eller annan åtgärd.

Redan efter bokslut 2021 uppfyllde **en kommun** Ålands kriterium nr 1, **elva kommuner** uppfyllde då kriterium 2 och tre av dem var även nära kriterium 3.

Efter bokslut 2022 och enligt budget 2023 kan konstateras följande, sett till de åländska kriterierna:

- **5 kommuner uppfyller kriskriterium 2 och 3 tillsammans redan med 2022 års bokslut**
- **2–3 kommuner ytterligare är på god väg till faktisk kris enligt budget 2023 och framåt**
- **8 kommuner** går "ok". De flesta av dem är lite större och alla utom en ligger på fasta Åland.
- **6 kommuner** gjorde negativa resultat år 2022, fyra av dem även negativt årsbidrag.
- **2 kommuner** till skulle göra negativa årsbidrag om det inte vore för tillfälligheter år 2022.
- **1 har en alarmerande hög skuldbörda**, en har mer än dubbelt och en fyrdubbelt mer än snittet.
- **4 kommuner har besvärande svag likviditet** och ytterligare fler kommer att hamna i likviditetskris inom kort.
- **5 kommuner** har en soliditetsgrad som uppfyller kriskriterium nr 3 (<50 %) – **en kommun** har direkt alarmerande låg.
- **Minst 2 kommuner** kommer enligt budget att uppfylla **alla tre** kriterierna efter år 2023

Även enligt Finlands kriterier utöver de icke tillämpbara är åtta åländska kommuner i kristillstånd.

Enligt uppskattade prognoser för år 2023 och förutsättningar för 2024 och framåt, ses ingen ljusning.

Det faktum att befolkningsmässigt större kommuner nu går bättre än mindre kommuner ska inte tolkas som att det är deras storlek som gör dem mer "effektiva", utan det är en effekt av de perifera områdenas successivt minskande och åldrande befolkning med svagare skattekraft och större servicebehov, samt att kommuner av denna typ missgynnas i det nu gällande landskapsandelssystemet.

Andelssystemet måste och ska ta hänsyn till lokala variationer i faktiska finansieringsförutsättningar.

I stort sett samtliga kriskommuner återfinns i eller i anslutning till skärgården och de kan inte slås ihop med någon icke-krisande grannkommun utan bara med varandra, vilket inte kan antas lösa någon kris.

KRISKOMMUNERNAS ÖNSKEMÅL

Vi undertecknande kommuner önskar med detta uppmärksamma den efter valet tillträdande landskapsregeringen på det faktum att hälften av Ålands kommuner befinner sig i definitionsmässig kris och därför framföra önskemål om att detta beaktas i det kommande regeringsprogrammet.

W AP.

Orsaken till krisen är att landskapsandelarna under de 15 senaste åren stått still i stället för att följa kostnadsutvecklingen för den kommunala basservicen. För att komma till rätta med problemet krävs långsiktigt hållbara lösningar, såsom ökad laddning i och översyn av landskapsandelssystemet, likväl som beredskap till kortsiktiga akuta lösningar, såsom till exempel likviditetsstöd på särskild ansökan.

Ålands offentliga ekonomi måste i alla avseenden ses som en helhet och ansträngningar göras för att uppnå inbesparingar inom såväl landskapets som kommunernas verksamheter. Den kommunala finansieringsprincipen måste därvid alltid följas, så att landskapets andelar i finansieringen av den kommunala välfärdsservicen följer den faktiska kostnadsutvecklingen för densamma.

För att kunna producera välfärdsservice måste utökade och fördyrande lagkrav liksom även beslut om avdrag i beskattningen kompenseras kommunerna. Undantag och avvikelser från dylikt leder till försämrade förutsättningar och urholkad ekonomi i kommunerna och ofta drabbas de relativt fattigare invånarna i de mest perifera och redan socioekonomiskt svagaste kommunerna proportionerligt värst.

Kommuner på Åland ska inte behöva gå till privata banker för att låna pengar för sina invånares service!

De krisande kommunerna Föglö, Geta, Kumlinge, Kökar, Lemland, Lumparland, Sottunga och Vårdö

Källor (klickbara länkar till Åsubs databaser):

Kommunernas bokslutsuppgifter:

https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_OF_1.%20Kommunernas%20och%20kommunalf%c3%b6rbundens%20rapporterade%20ekonomiuppgifter_1.1%20Bokslut/OF002.px/table/tableViewLayout1/

Till landskapsandelarna för år 2022 kan läggas den andel som betalas till KST (3,3 ME), men det ändrar inte slutsatsen.

Systemet för landskapsandelarna förnyades 2018 varvid de olika kategorierna av landskapsandelar inte är helt jämförbara med tidigare år, men den totala summan som betalas ut är den som redovisas i ovan återgivna uppgifter.

Landskapets bokslutsuppgifter:

Åren 2000-2014

https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_OF_2.%20Landskapet%20c3%85lands%20ekonomiuppgifter/OF008.px/table/tableViewLayout1/

Åren 2014-2022

https://pxweb.asub.ax/PXWeb/pxweb/sv/Statistik/Statistik_OF_Avslutade/OF007.px/table/tableViewLayout1/

I tidsserien 2000-2014 respektive 2014-2022 framgår med jämförelseåret 2014 (som återfinns i båda serierna) att beloppen för det som redovisas som "verksamhetens kostnader" resp "skatteintäkter/skatter och intäkter av skattenatur" är desamma för båda serierna.

Det som i Åsubs statistik benämns som "skatter och intäkter av skattenatur" avser avräkningsbeloppet och skatteavräkning enligt självstyrelselagen, alltså det som vardagligt kallas för "klumpsumman". Ändringar i vad som bokförs hur gör exakt jämförelse över tid svår.

fw / B.